

Piotr Rojek

Ks. Piotr Wawrzyniak - społecznik, działacz oświatowy i kulturalny.

Szeroką płaszczyznę działalności ks. Piotra Wawrzyniaka na niwie oświaty, kultury i pracy społecznej najlepiej odzwierciedlają opinie jego najbliższych współpracowników. Ks. Kazimierz Zimmermann stwierdza, że „obowiązków duszpasterskich dla pracy społecznej nie poświęcił nigdy, ale sprawiał, że jedne drugim nie wchodziły w drogę, a zawsze uzupełniały się w owocach”. Natomiast ks. Józef Prądyński postrzegał Wawrzyniaka, jako wodza, który „wiódł przed narodem ognisty szept nauki i oświaty”.

Obok tytanicznej pracy w dziedzinie bankowości i ekonomii, ks. Wawrzyniak należał także do najwybitniejszych w Wielkopolsce krzewicieli oświaty i kultury. Często nawoływał do podniesienia poziomu umysłowego polskiego społeczeństwa, a szczególnie drogiego mu rzemiosła. Tuż po przybyciu do Śremu, jako młody wikariusz dokonał rozeznania w zaistniałej sytuacji i stwierdził, że nie odbiega ona od stereotypu, jaki można było spotkać w wielu miasteczkach polskich pod pruskim zaborem. Pod względem społeczno- zawodowym mieszkańcy miasta byli rolnikami, rzemieślnikami, kupcami, a w mniejszym stopniu wywodzili się z kręgów inteligencji. Najlicniejszą grupę stanowili rolnicy, niewiele mniejsza grupa to ludzie związani z rzemiosłem i kupiectwem, natomiast inteligencja stanowiła zaledwie garstkę. życie społeczne i kulturalne miasta ogarnięte było marazmem. Aby przełamać niekorzystną sytuację należało podjąć aktywne działania na rzecz rolnictwa, handlu i rzemiosła. Dla swego rozwoju grupy te potrzebowały wsparcia finansowego w postaci kredytów, to wyznaczało podstawowe kierunki pracy społecznej ks. Wawrzyniaka, który jako młody, energiczny kapłan aktywnie włączył się w działalność organizacyjną, kulturalną, oświatową i po części umoralniającą.

Panująca wówczas stagnacja sprawiała, że młody kapłan miał wiele do zrobienia. Istniało wprawdzie w Śremie Towarzystwo Przemysłowe i Kasa Oszczędnościowo - Pożyczkowa utworzone przez ks. Stablewskiego, ale obie te instytucje były w stanie wegetacji. Dlatego też pierwszym krokiem Wawrzyniaka było uaktywnienie ich działalności. W roku 1873 zostaje prezesem Towarzystwa Przemysłowego i jako pierwsze zadanie stawia sobie podniesienie poziomu rzemiosła i rozwój oświaty zarówno ogólnej jak i też zawodowej. Organizował spotkania i odczyty dla rzemieślników i nie tylko, na których poruszane były zagadnienia z różnych dziedzin. Dys-

kutowano o potrzebie przeprowadzenia przez Śrem kolei Żelaznej, o przyczynach hamujących rozwój rzemiosła i Towarzystw Przemysłowych, o skutkach kredytu dla rzemieślników. Poruszano także tematykę z innych dziedzin. Wawrzyniak przybliżał zebranym historię miasta, prezentował stosunek Ojca Św. do Polaków, objaśniał podstawy ekonomii i bankowości. Nie unikał także nowinek technicznych, a jeden z wykładów poświęcił korzyściom płynącym z telefonu i jego powszechnego stosowania. W prowadzonych przez młodego wikariusza wykładach uderza bogactwo poruszanych dziedzin, od zagadnień historycznych i religijnych aż po sprawy społeczno- ekonomiczne i zagadnienia czysto rzemieślnicze. Był to tylko fragment aktywnego programu, w którym znalazły się także wieczornice i uroczystości związane z obchodami ważnych rocznic narodowych, wycieczki oraz tzw. „majówki”. Ks. Wawrzyniak wielokrotnie powtarzał, że imprezy te są wspianą szkołą wychowania społecznego i kulturalnego.

Z pola zainteresowań młodego Prezesa Towarzystwa Przemysłowego nie schodziła także kwestia wykształcenia zawodowego. Wawrzyniak zainicjował powstanie szkół wieczorowych dla rzemieślników, co wówczas było działalnością pionierską w całym Wielkim Księstwie Poznańskim. Nie było, bowiem szkół zawodowych z polskim językiem wykładowym. Jako pierwsza tego typu szkoła zaistniała w Śremie w 1877 roku i zrzeszała 28 uczniów. Wawrzyniak uczył w niej arytmetyki, geografii gospodarczej i korespondencji kupieckiej. Niestety, szkoła funkcjonowała tylko pół roku, gdyż dalszą jej działalność zawiesiły władze pruskie. Do tego tematu ks. Piotr Wawrzyniak wrócił jednak wiele lat później. W 1896 r. powołano w Śremie Szkołę Gospodarstwa Kobiecego i Pracy Domowej, która w okresie 14 letniej działalności wykształciła ponad 1000 uczennic z Wielkopolski, Śląska i Prus Zachodnich, a nawet z terenów zaboru rosyjskiego.

W podobnym celu powołane zostaje przez Wawrzyniaka stowarzyszenie czeladzi katolickiej, które od 1877 aktywizowało rzemieślniczą młodzież w duchu zasad katolickich. Rok wcześniej utworzono biblioteczkę Towarzystwa Oświaty Ludowej, nad którą patronat sprawowało Śremskie Towarzystwo Przemysłowe.. Organizowane były także wystawy prezentujące wytwory ludzkiego rzemiosła, a zarazem motywujące do podniesienia jego poziomu. Pierwszą z nich zorganizowano w końcu 1877 roku, a do udziału w następnych zaproszono także Kółka Rolnicze działające w powiecie śremskim.. Działalność ks. Wawrzyniaka zaczęto zauważać także poza regionem śremskim. W połowie 1877 Wawrzyniak został patronem Rady Towarzystw Przemysłowych. Dokonał unifikacji działających w terenie Towarzystw Przemysłowych, sporządził szczegółową statystykę ich działalności i nakreślił dalsze kierunki działania. Niestety, interwencja władz niemieckich sprawiła, iż decyzją Konsystorza Generalnego w Poznaniu

Wawrzyniak musiał ustąpić z funkcji patrona Rady Towarzystw Przemysłowych, co nastąpiło w 1878 roku.

Doniosłą rolę odegrał także ks. P. Wawrzyniak w szeregach Towarzystwa Czytelni Ludowych, które pozostało w 1880 roku i w samej tylko prowincji poznańskiej miało ponad 1000 punktów bibliotecznych. Wielokrotnie powtarzał, że jednym z najsłabiej rozwijających się sfer życia publicznego w Wielkopolsce jest kultura. Pisał w swych listach, że jest „słabą i nieudolną w dziedzinie sztuk pięknych i literatury”. Martwił go także słaby rozwój czytelnictwa wśród ludności polskiej. Pierwszą bibliotekę zorganizował w siedzibie dekanatu śremskiego i kierował nią przez kilka lat. Z jego inspiracji powstały także bądź też rozwinęły się biblioteki we wszystkich kierowanych przez siebie organizacjach społecznych w Śremie, a szczególnie księgozbiór Związku Spółek Zarobkowych i Gospodarczych. Dlatego też Wawrzyniak wspierał działalność Towarzystwa przeznaczając na jego działalność poważne sumy.

Jego działalność na płaszczyźnie kultury zaowocowała także powierzeniem mu w 1908 roku funkcji przewodniczącego wydziału prawno-ekonomicznego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Na zebraniu inauguracyjnym ks. Wawrzyniak wystąpił z referatem dotyczącym spółek gospodarczych, a także zaproponował opracowanie polskiej nomenklatury dla wyrażen z dziedziny prawa i ekonomii.

Ks. Piotr Wawrzyniak był także długoletnim członkiem Towarzystwa Naukowej Pomocy im. Karola Marcinkowskiego, a gdy w 1892 roku prymas Florian Stablewski zalecił duchowieństwu zakładanie katolickich Towarzystw Robotników, Wawrzyniak włączył się aktywnie w ich tworzenie i działalność. Wkrótce został członkiem zarządu Związku Towarzystw Robotników, wygłosił serię referatów i odczytów, a także przyczynił się w 1904 roku do wydania pisma „Robotnik”. Pełnił także funkcję prezesa w Towarzystwie Fabrykantów Polskich oraz w Towarzystwie Wydawców Polskich. W 1908 roku zainspirował publikowanie serii wydawniczej pt. „Teatr Ludowy”, a w roku następnym ukazał się opracowany przez niego „Katalog Wydawnictw Drukarni św. Wojciecha”. Wawrzyniak był także inicjatorem wydawania „Biblioteki Społecznej” wydawanej przez Drukarnię św. Wojciecha. Udzielił także skutecznych porad „Dziennikowi Poznańskiemu”, który znajdował się w trudnej sytuacji finansowej. Dzięki jego działaniom gazeta zaczęła wkrótce przynosić duże zyski. Natomiast dla usprawnienia działalności spółek Wawrzyniak napisał „Wskazówki dla członków rady nadzorczej w spółkach”, które niejako pełniły funkcje podręcznika. Dzięki niemu docierała teoria i praktyczne rady z zakresu działalności spółdzielczej.

Autorytet ks. Wawrzyniaka sprawiał, że wiele organizacji powierzało mu najwyższe funkcje i stanowiska. W 1880 roku Towarzystwo Śpiewu Kościelnego ofiarowało mu funkcję prezesa. Wawrzyniak rozwinął jego działalność kładąc duży nacisk na krzewienie polskość i przywiązania do swych korzeni. W 1887 roku niemiecko- polskie „ Towarzystwo ku upiększaniu miasta” uczyniło go swym prezesem. Obok organizacji terenów zielonych, w tym także załączków parku miejskiego, zasługą księdza Piotra było wystawienie na cmentarzu śremskim pomnika ku czci powstańców poległych pod Książem w roku 1848.

Jedyną organizacją, z którą początkowo łączyły Wawrzyniaka tylko doraźne kontakty było Towarzystwo Gimnastyczne „ Sokół”, które powstało w Śremie w 1893 r. Jak wykazują źródła przyczyną takiej sytuacji były spory personalne. Kiedy jednak nastąpiła zmiana kierownictwa „Sokoła”, Wawrzyniak nie tylko zaczął uczestniczyć w jego zebraniach, ale stał się członkiem honorowym tej organizacji.

Ks. Wawrzyniak był gorącym orędownikiem walki w obronie języka polskiego zagrożonego szczególnie w okresie nasilonych działań władz pruskich. Nawoływał stale Polaków by nauczali ojczystego języka i posługiwania się nim w życiu codziennym. Znane było powszechnie jego wystąpienie w roku 1883, kiedy to stanowczo zaprotestował przeciwko nauczaniu religii dzieci polskich w szkole w języku niemieckim. Protestował także, gdy prezes prowincji poznańskiej wydał zarządzenie ograniczające ilość nabożeństw w języku polskim. Apelowal także do amerykańskiej Polonii podczas swego pobytu w Stanach Zjednoczonych, aby nie zapomniała języka swych ojców i dziadów. W podobnym tonie zwracał się do berlińskiej Polonii uznając za niezbędny warunek przetrwania narodu polskiego zachowanie mowy ojczystej.

Swą działalnością społeczną ks. Wawrzyniak zdobył zaufanie mieszkańców Śremu i okolicznych miast, którzy zgłosili jego kandydaturę w wyborach parlamentarnych odbywających się w czerwcu 1893 r.

W latach 1893- 1898 dzierżył mandat poselski w sejmie pruskim z okręgu śremsko- średzko- wrzesińskiego. Nie był jednak aktywnym posłem, co wielu poczytywało mu to jako nadużycie społecznego zaufania. Wawrzyniak nie wierzył jednak w skuteczność protestów polskich posłów. Uważał, że „szkoda posyłać najlepszych ludzi do Berlina”. W czasie pobytu w Berlinie sporo podróżował, spotykał się z kołami polskich emigrantów, organizował stowarzyszenia samopomocowe, religijne oraz kulturalno- oświatowe. Pomagał finansowo polskim studentom, dawał także praktyczne rady działającej w Berlinie organizacji „Bratnia Pomoc”. Po roku 1898 działał także w komitetach wyborczych. Na krótko przed śmiercią Wawrzyniak zo-

stał przewodniczącym Polskiego Centralnego Komitetu Wyborczego z siedzibą w Poznaniu, ale posłem nigdy już wybrany nie został.

Wiele trosk przysparzały Wawrzyniakowi spory toczony w polskich środowiskach politycznych, które utrudniały przyjęcie wspólnego stanowiska w ważnych sprawach. Ksiądz Piotr starał się wypracować kompromis i doprowadzić do zbliżenia działaczy różnych przekonań i reprezentujących wielorakie zakresy pracy narodowej i społecznej. Służyć temu miały słynne „niedziele mogileńskie”. Omawiano tam aktualne zagadnienia polityczne i gospodarcze. Spotkania te miały na celu wyeliminowanie antagonizmów oraz wzmocnienie i zespolenie ideowego frontu walki o polską sprawę. Niestety, po śmierci ks. Wawrzyniaka idea „niedzieli mogileńskich” poszła w zapomnienie.

Działalność społeczną ks. Piotra Wawrzyniaka pilnie obserwowali i oceniali władze pruskie. W raportach Landrata śremskiego, a także prezesa rejencji bydgoskiej możemy znaleźć takie określenia jak „polski agitator” lub „katolicki duchowny, który szczególnie zasłużył się dla rozwoju i popierania polskości”, zaś pruski minister skarbu określił Wawrzyniaka jako „najważniejszego przeciwnika rządowej polityki wobec Polaków”. Natomiast stosunek Polaków do ks. Piotra Wawrzyniaka najpełniej odzwierciedlił ks. Kazimierz Zimmermann, który pochylając się nad trumną bliskiego mu przyjaciela i współpracownika rzekł o nim „wybitny mąż polityczny, który przez długi szereg lat wraz z innymi przywódcami czuwał u steru nawy naszej politycznej, aby, płynąc wśród jeżących się w krąg skał niebezpiecznych, nie poniosła szwanku”.

29 stycznia 2009 r.